# Izobraževalni pristopi za razvoj življenjskih spretnosti v Evropi

Povzetek poročila o izobraževalnih pristopih v okviru projekta Življenjske spretnosti v Evropi

(Life Skills for Europe - LSE)

Sofinancira program Evropske unije Erasmus+

Februar 2018

# Kazalo vsebine

Uvod ..... 4
Opredelitev življenjskih spretnosti v okviru projekta LSE ..... 5
Ključni izrazi za opredelitev življenjskih spretnosti ..... 6
Sestavni deli in učinki življenjskih spretnosti ..... 7
Obstoječe opredelitve življenjskih spretnosti ..... 8
Učinki dobro razvitih življenjskih spretnosti ..... 9
Primeri dobrih praks in inovativnih orodij ..... 11
Primeri dobrih praks za razvoj življenjskih spretnosti iz Slovenije ..... 12
Primeri inovativnih orodij za razvoj življenjskih spretnosti iz Slovenije ..... 14

Konzorcij dvoletnega Erasmus+ KA2 projekta sestavlja pet partnerjev (DAEA, EAEA, DAFNI KEK, ACS in L&W) iz petih držav (Danska, Belgija, Grčija, Slovenija in Združeno kraljestvo).

## Povzetek so pripravili partnerji projekta Življenjske spretnosti v Evropi (Life Skills for Europe - LSE):

Evropska zveza za izobraževanje odraslih – EAEA (Evropa)

Danska zveza za izobraževanje odraslih – DAEA (Danska)

Inštitut za učenje in delo – Learning and Work Institute – L&W (Združeno kraljestvo)

Dafni Kentro Epaggelmatikis Katartitis – DAFNI KEK (Grčija)

Andragoški center Slovenije – ACS (Slovenija)

**Avtorici:** Petra Javrh, Estera Možina

**Sodelavci:** Francesca Operti, Stine Hohwü-Christensen, Vassiliki Tsekoura, Alex Stevenson, Jackie Woodhouse, Noora Puolamaa, Angeliki Giannakopoulou, Diana Volčjak in Georgios Karaiskos.

Sofinancira program Evropske unije Erasmus+

*Projekt je bil financiran s podporo Evropske komisije (program Erasmus+ KA2, Strateška partnerstva za izobraževanje odraslih). Podpora Evropske komisije za pripravo te publikacije ne predstavlja strinjanja z njeno vsebino, ki odraža le stališča avtorjev, zaradi česar Komisija ne more biti odgovorna za kakršno koli morebitno uporabo informacij, vsebovanih v tem dokumentu.*

# Uvod

**Rezultati raziskave spretnosti odraslih (PIAAC) kažejo na zaskrbljujoče pomanjkanje temeljnih spretnosti po vsej Evropi**, pri čemer se eden izmed petih odraslih spopada s težavami na področju osnovnih besedilnih in matematičnih spretnosti; eden izmed štirih odraslih ima zelo nizko raven digitalnih spretnosti. Tudi v Sloveniji je zaskrbljujoče veliko število odraslih, ki glede na rezultate raziskave PIAAC nimajo ustreznih temeljnih spretnosti. Z zagotavljanjem primernih in ustreznih programov za to ciljno skupino jim pomagamo presegati nizke ravni spretnosti in jih obenem opolnomočimo, da prispevajo k osebnemu in družinskemu razvoju ter razvoju skupnosti. To velja tudi za naraščajoče število priseljencev v Evropo, ki potrebujejo raznovrsten nabor spretnosti za dostojno življenje ter možnost, da v polnosti prispevajo v državi, v katero so prišli. Vpričo zgoraj navedenih razlogov je treba sprejeti celovitejši pristop k izobraževanju. Koncept življenjskih spretnosti je širši od koncepta temeljnih spretnosti, saj se ne osredotoča zgolj na osnovno preživetje. Neformalno izobraževanje odraslih je lahko in mora biti gonilo takšne spremembe saj vključuje tudi vizijo življenjskih spretnosti, ki spretnosti razume kot gradnike za povečanje priložnosti posameznikov na trgu dela in v družbi nasploh. V nekaterih državah so ponudniki izobraževanja odraslih že oblikovali pobude za razširitev koncepta temeljnih spretnosti in vpeljali bolj celostne prakse za razvoj temeljnih spretnosti.

Cilj projekta Življenjske spretnosti v Evropi (LSE) je izboljšati ponudbo temeljnih spretnosti v Evropi s pomočjo boljšega razumevanja, nadaljnjega razvoja in nadgrajevanja pristopov k razvoju življenjskih spretnosti. Projekt prav tako spodbuja skupno razumevanje učinkov življenjskih spretnosti za izobraževanje odraslih po vsej Evropi. Za pripravo **Poročila o izobraževalnih pristopih za razvoj življenjskih spretnosti v Evropi** je bila uporabljena konceptualno skladna metodologija, ki je omogočila dober pregled razumevanja življenjskih spretnosti v Evropi in prek njenih meja, poleg tega pa tudi zbirko dobrih praks in inovativnih orodij, ki se že uporabljajo v partnerskih državah. Pričujoče kratko poročilo je strnjena različica obširnejšega poročila, ki predstavlja glavne ugotovitve opravljene raziskave in analize ter nekatere značilnosti za posamezno državo. Pri pripravi tega poročila je konzorcij LSE upošteval okvir, predlagan v »PRIPOROČILU SVETA o ključnih kompetencah za vseživljenjsko učenje«, ki je bilo objavljeno 17. 1. 2018. Predlagane kompetence so vključene v koncept življenjskih spretnosti v Evropi, a so v tem primeru razvrščene drugače. Konzorcij LSE je želel zagotoviti prepoznavnost gradnikov/področij, ki odraslim omogočajo aktivno participacijo v življenju, pri delu in v družbi. V okviru projekta LSE izraz ZMOŽNOSTI uporabljamo, da bi nadgradili opredelitev pojma kompetence. Partnerji projekta LSE smo trdno prepričani, da sta kritična in etična dimenzija sestavna dela razvoja kompetenc, ki jih zelo dobro predstavlja izraz »zmožnosti«.

**V Sloveniji povezujemo izraz življenjske spretnosti s temeljnimi zmožnostmi odraslih**. To so različne zmožnosti, ki na splošno lahko pomagajo posamezniku, da doseže življenjsko uspešnost. Pri tem je za kombinacijo zmožnosti, ki jih posameznik potrebuje, ključna njegova aktualna potreba. Cilj izobraževanja odraslih je doseči take življenjske spretnosti oziroma temeljne zmožnosti, ki omogočajo doseganje dolgoročnih učinkov, ki se izražajo tudi v posameznikovi avtonomiji, ravnanju in razumevanju okoliščin ter v novih izobraževalnih potrebah. Izobraževalci odraslih menimo, da je samo tako mogoče dosegati ciljne skupine in izvajati ciljno naravnane izobraževalne programe, kajti tako postane izobraževanje za odrasle osmišljeno.

# Opredelitev življenjskih spretnosti v okviru projekta LSE

***Življenjske spretnosti so sestavni del zmožnosti za življenje in delo v določenem družbenem, kulturnem in okoljskem kontekstu. Življenjske spretnosti se pojavijo kot odziv na posameznikove potrebe v resničnih življenjskih situacijah.***

## Splošni opis življenjskih spretnosti

Življenjske spretnosti so gradniki posameznikove neodvisnosti in osebne učinkovitosti. So kombinacije različnih zmožnosti, ki odraslim na splošno omogočajo postati osebe, ki se učijo vse življenje in rešujejo probleme, da bi lahko živele neodvisno in hkrati sodelovale v kolektivnem življenju v družbi.

Življenjske spretnosti so tesno povezane s ključnimi izzivi, s katerimi se odrasli soočajo v sodobnem življenju. To pomeni na primer, da skrbijo za svoje telesno in duševno zdravje, aktivno prispevajo k lastnemu dobremu počutju ter obvladujejo svoj finančni položaj in digitalno okolje. Ko spretnosti opredelimo na ta način, postane jasno, da kompetence ne obsegajo le potreb posameznikov, ampak tudi znanje in vrednote.

## Prednosti pridobivanja življenjskih spretnosti za posameznika in njegovo okolico

Življenjske spretnosti razumemo kot posamezne učne in izobraževalne dosežke, ki skupaj z drugimi pridobitvami pripeljejo do obsežnega prenosa učinkov le-teh v delo, družine in skupnosti posameznikov. Boljše življenjske spretnosti prispevajo k socialni in državljanski vključenosti, osebni učinkovitosti in zaposljivosti posameznika. V širšem smislu zagotavljajo soobstoj v demokratični družbi, vključenost vseh in aktivno državljanstvo v multikulturni družbi. Zato so življenjske spretnosti nepogrešljive, saj omogočajo posamezniku, da v določenem okolju deluje v skladu s temeljnimi načeli demokracije in skupnega življenja v raznoliki družbi. Življenjske spretnosti odraslim zagotavljajo orodja, s katerimi se lahko spopadajo z novimi izzivi, svoji okolici pa nudijo praktično in čustveno podporo. Življenjske spretnosti so koristne za učeče posameznike, njihove bližnje in skupnosti, kakor tudi za komuniciranje in prenašanje izkušenj med generacijami.

## Pridobivanje življenjskih spretnosti prek izobraževanja odraslih

Življenjskih spretnosti se ne naučimo samo skozi izobraževanje, ampak jih pogosto pridobimo prek izkušenj in prakse v vsakodnevnem življenju. Vendar pa so življenjske spretnosti vseeno povezane s sistemom izobraževanja: lahko predstavljajo ključni koncept, ki sistemu izobraževanja pomaga doseči in meriti učinke izobraževanja in usposabljanja. Vseživljenjsko učenje vodi v avtonomijo, osebno učinkovitost in vključenost. Poleg besedilnih in matematičnih spretnosti, praktičnih spretnosti (IKT) ter kulturnega učenja, so življenjske spretnosti eden glavnih izidov učenja in izobraževanja odraslih. Za pridobitev določene kombinacije življenjskih spretnosti, ki jih odrasli želi imeti, so njegove dejanske aktualne potrebe, ki predstavljajo tudi glavni motivacijski dejavnik posameznika, ključnega pomena. Zadovoljitev aktualnih potreb prek pridobivanja življenjskih spretnosti omogoča zavezanost

k učenju in pozitivne učne izkušnje, poleg tega pa spodbuja nove izobraževalne potrebe. To posledično pripelje do dolgoročnih učinkov, ki se kažejo pri odraslem v večji avtonomiji, zavezanosti in razumevanju izzivov, kar na koncu praviloma vodi v nove izobraževalne potrebe.

## Ključni izrazi za opredelitev življenjskih spretnosti

Raziskava teoretičnih virov in primerjava podatkov, zbranih v okviru analize LSE, sta pripeljali do prepričanja, da je treba pred predstavitvijo koncepta življenjskih spretnosti razjasniti ključne izraze, kot so znanje, zmožnosti, kompetence in spretnosti, in razmerje med njimi, ki je ponazorjeno v spodnji shemi:

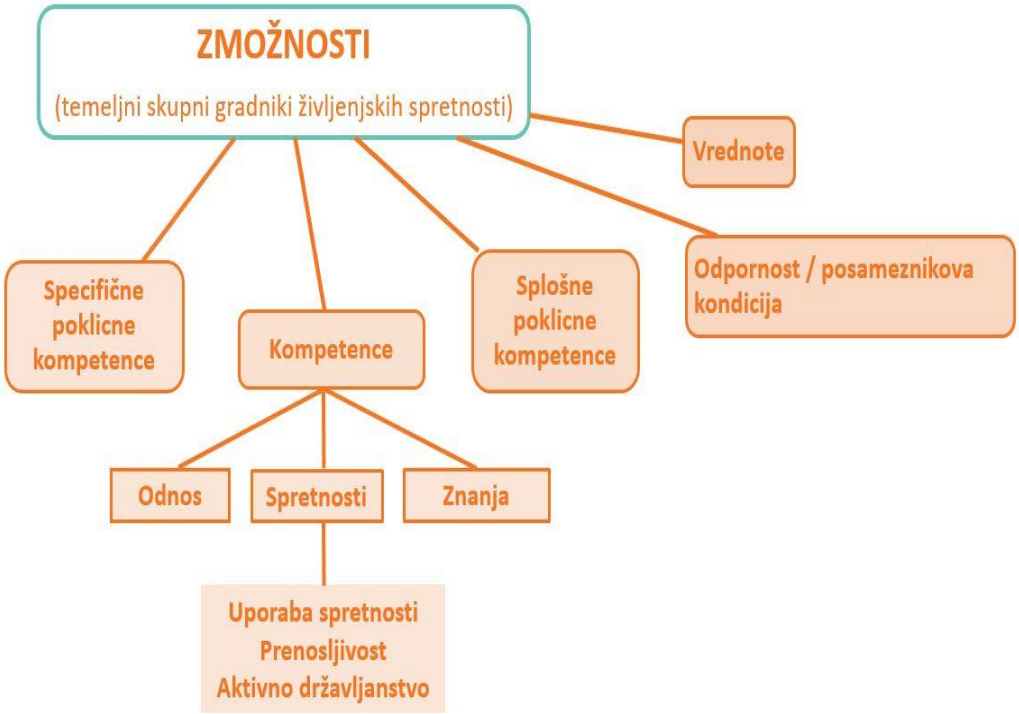


Vir: Report on Life Skills for Europe. (2017). Prevod sheme v slovenski jezik: Javrh, P. in Možina, E. (2018).

- **Znanje:** Znanje je rezultat učenja in izobraževanja ter osvajanja konceptov, načel, teorij in praks. Do pridobivanja znanja pride v različnih okoljih: v izobraževalnem procesu, na delu in v kontekstu osebnega in družbenega življenja (Slovensko ogrodje kvalifikacij, 2013).
- **Zmožnosti:** Zmožnosti so neodvisne od konteksta oziroma okoliščin. Ne glede na določene okoliščine omogočajo funkcionalne odzive v okviru širokega nabora dejavnosti na podlagi kritične presoje. So prenosljive med različnimi strokami, predvsem pa omogočajo razvoj in aktivno sodelovanje/participacijo posameznika na delovnem mestu in v družbi. V okviru projekta LSE uporabljamo izraz ZMOŽNOSTI, saj želimo nadgraditi opredelitev pojma kompetence. V tem smislu partnerji projekta LSE poudarjamo, da sta kritična in etična dimenzija sestavna dela razvoja kompetenc, ki jih zelo dobro predstavlja izraz »zmožnosti«.

- **Kompetenca:** Kompetenca je sposobnost posameznika, da pridobljeno znanje in spretnosti v skladu s svojimi vrednotami uporablja v kompleksnih, raznolikih in nepredvidljivih situacijah. Kompetenca je sestavljena iz znanja, odnosa do znanja, kritičnega mišljenja in različnih spretnosti.
- **Spretnosti:** Spretnosti so ključnega pomena za vključevanje in sodelovanje na trgu dela in na področju izobraževanja ter za kakovostno življenje. Spretnosti so koristen in merljiv del kompetence. So prenosljive, kar je pomembna lastnost, saj so tako uporabne v številnih družbenih kontekstih in delovnih situacijah. Ker so učljive, so zato tudi podvržene vplivom izobraževalnega sistema in politike. Spretnosti so osnova za celostne ukrepe na znanju temelječih gospodarstev in družb v 21. stoletju (Raziskava spretnosti odraslih: vodnik za bralca, 2015). Pomembno je zato poudariti, da so spretnosti odvisne od konteksta/okoliščin, medtem ko zmožnosti niso.

## Sestavni deli in učinki življenjskih spretnosti

Spodnji prikaz predstavlja osem področij zmožnosti, ki so vgrajene v opredelitvi življenjskih spretnosti, in učinke, ki jih življenjske spretnosti prinašajo posameznikom in družbi.

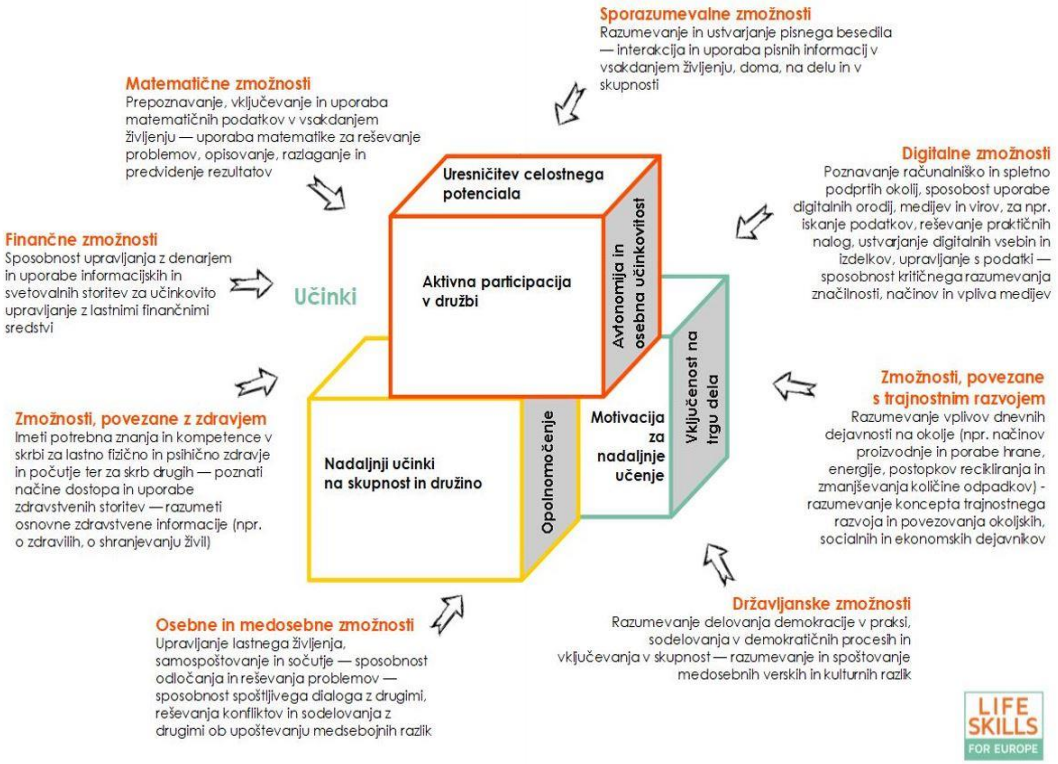


Vir: Zloženka Življenjske spretnosti v Evropi. (2017).

V resničnem življenju obstajajo številne kombinacije omenjenih zmožnosti. Kombinacija zmožnosti, ki jih odrasla oseba potrebuje za uspešno življenje, je odvisna od konkretnih okoliščin in dejanskih potreb. Obenem pa je potrebno upoštevati tudi dejstvo, da zmožnosti predstavljajo nadgradnjo kompetenc.

Opredelitev življenjskih spretnosti v projektu LSE obsega naslednje skupne vidike:

- Opredelitev obsega nabor potrebnih spretnosti in zmožnosti, ki lahko pripeljejo do »opolnomočenega odraslega«.

- Opolnomočeni odrasli je zmožen aktivnega delovanja, kot so družbeno in državljansko vključevanje, osebna učinkovitost, aktivnost za trgu dela in kritično mišljenje.
- Opolnomočeni odrasli ima določene osebnostne lastnosti in skrbi za svoje telesno in duševno zdravje.
- Odrasli z razvitimi zmožnostmi se zaveda lastnih potreb. To je mogoče le, ko odrasli pridobi kombinacijo različnih sposobnosti in spretnosti in je pripravljen na doseganje ciljev. Obenem se mora odrasli zavedati potreb lokalnega okolja ter lastne družine. To pomeni, da ima odrasli hkrati potrebo po kulturnem udejstvovanju in izražanju in tudi željo in voljo biti uspešen v življenju, kar lahko dolgoročno ohrani njegovo zdravje in dobro počutje.
- Opredelitev življenjskih spretnosti v Evropi poleg tega poudarja pomen posameznikove sposobnosti etičnega ravnanja, njegove sposobnosti nenasilne komunikacije in sposobnosti življenja v multikulturnih družbah.

## Obstoječe opredelitve življenjskih spretnosti

Raziskava konceptov življenjskih spretnosti je vključevala pregled opredelitev mednarodnih organizacij in analizo literature:

UNICEF-ova opredelitev (UNICEF, 2012) poudarja tri vidike in opredeljuje splošne življenjske spretnosti, tj.: kognitivni vidik, sposobnost kritično razmišljati in reševati probleme; osebni vidik za zrelo upravljanje lastnega življenja; medosebni vidik, ki obsega možnosti za sodelovanje in timsko delo; ter družbeni vidik, pri čemer družbo razumemo kot dinamični sistem. UNESCO-v pogled (UNESCO, 2016) na življenjske spretnosti je veliko bolj praktično usmerjen in se osredotoča na učinke učenja ter pismenost, matematične spretnosti, uporabo informacijske in komunikacijske tehnologije (IKT) in kulturno učenje. Ta opredelitev, ki je dodatno argumentirana in razložena med drugimi cilji, poudarja osebno učinkovitost odraslega – ki je pogoj za aktivno in najpogosteje samostojno sodelovanje pri razvoju življenjskih spretnosti (Hanemann, 2016). Podobnost pri razumevanju najdemo tudi v konceptu kurikuluma za državljane (Citizens' Curriculum Capability Frameworks, 2017), ki zmožnosti, npr. spretnosti, razume kot pogoj za »doseganje posameznikove kondicije v smislu človeškega potenciala, ki ga je treba uresničiti«. Posebni poudarek je na spremembi, kakor tudi na pomenu sprememb ter njihovem konstruktivnem sprejemanju in spodbujanju. Koncept državljana in državljanstva je vključen kot predpostavka samostojnega odraslega, ki ima celosten temeljni »nabor spretnosti za življenje in delo v 21. stoletju«.

Belete (2016) in Popović (2016) sta zagovarjali stališče, da so življenjske spretnosti za 21. stoletje vedno odvisne od konteksta/okoliščin in jih je zato mogoče razviti le za določeno časovno obdobje, prostor in posameznika. Življenjske spretnosti so v tem primeru na kratko opredeljene kot »potreba, da čim bolj uspemo v življenju«, pri čemer je kot najpomembnejša poudarjena pripravljenost na nenehno učenje.

Nekateri viri opozarjajo na povezavo med življenjskimi spretnostmi in delom ter na prepletenost obeh konceptov, kar šteje za pogoj, ki omogoča tudi druge, mehkejše vidike tega koncepta (Skills for Life – Skills for Work, 2014). Taki viri poudarjajo tudi, da so življenjske spretnosti nepogrešljive, ko razmišljamo o vključenosti, trajnostnem razvoju, socialni pravičnosti in demokraciji.

Korelacijo med življenjskimi spretnostmi in aktivnim državljanstvom lahko razumemo tudi drugače, kot poudarja de Greef (2017), ko piše o participatorni družbi. O »življenjskih spretnostih« razpravlja v smislu povezav med politiko in konceptom družbene vključenosti z uporabo 4 ključnih procesov, to so aktivacija, ponotranjenje, sodelovanje in povezovanje. To namiguje na določen nabor nacionalnih politik. Tako je v koncept življenjskih spretnosti tudi trdno vdelana družbena kritika (Butterwick in Benjamin, 2016) in vprašanja o posameznikovi svobodi, kadar se njegova prepričanja »razlikujejo od družbeno sprejetih norm«.

Poročilo medresorske delovne skupine o življenjskih spretnostih (Report on the Inter-Agency Working Group on Life Skills in EFA, 2004) življenjske spretnosti opredeljuje kot kombinacijo psihosocialnih spretnosti, pridobljenega znanja, odnosov in vrednot, ki se vedno nanaša na konkretno učno področje in točno določen družbeno-kulturni kontekst. S tega vidika so življenjske spretnosti zlasti občutljivo področje v izobraževalnih sistemih. Zato sta v UNESCO-vem poročilu (2012) poudarjena dva posebna vidika: ohranjanje ter varovanje zdravja in medosebnih kompetenc, kot so samozavest, sposobnost pogajanja, sprejemanje odločitev itd. Ne glede na to, pa imajo lahko življenjske spretnosti tudi pozitivne učinke na družbo, ko govorimo o integraciji beguncev in drugih oseb iz ranljivih skupin.

Raziskava drugih obstoječih konceptov življenjskih spretnosti je bila v okviru projekta LSE izvedena s ciljem boljšega razumevanja različnih vidikov koncepta življenjskih spretnosti. V ta namen je bila zasnovana manjša raziskava o terminologiji na področju življenjskih spretnosti, ki je vključevala 24 skrbno izbranih raziskovalcev in izvajalcev iz sodelujočih držav ter predstavnikov relevantnih ustanov oziroma mednarodnih organizacij. Pridobljeni podatki, povzeti iz analize terminologije, so bili izjemno koristni, saj predstavljajo tako stališča o obstoječih konceptih življenjskih spretnosti v teoriji in praksi izobraževanja odraslih kakor tudi nova spoznanja za oblikovanje opredelitve v partnerskih državah. To je tudi predstavljalo izhodišče za končni predlog opredelitve življenjskih spretnosti v Evropi v okviru projekta.

## Učinki dobro razvitih življenjskih spretnosti

Učinki dobro razvitih življenjskih spretnosti (glejte shemo na strani 7) so pomembni tako za posameznika kot za družbo. Glavne prednosti dobro razvitih življenjskih spretnosti so:

- **avtonomija in osebna učinkovitost** posameznika;
- **opremljenost** posameznika s temeljnimi zmožnostmi za spopadanje z življenjskimi izzivi;
- **opolnomočenje** posameznika (vztrajnost in kondicija);

- **izboljšana družbena vključenost in pridobitev državljanskih kompetenc** (z izkušnjami, ki jih lahko posameznik deli v družbi in okolju tako, da se vključuje v državljanska vprašanja in organizacijo skupnih dejavnosti);
- **povečana vključenost** posameznikov **na trgu dela;**
- **pozitiven učinek** dobro razvitih življenjskih spretnosti **na lokalno skupnost** – prek izmenjave in deljenja znanja, učenja otrok in dejanske fizične oziroma čustvene podpore bližnjim in širši okolici;
- **motivacija posameznika za vključevanje v nadaljnje učenje** in pozitivne učne izkušnje.

### Učinki za posameznika

Življenjske spretnosti odrasle praviloma opolnomočijo za vseživljenjsko učenje, reševanje problemov, kritično razmišljanje, upravljanje lastnega življenja in sodelovanje v skupnosti in na trgu dela. So gradniki avtonomije in osebne učinkovitosti, istočasno pa posameznika opremijo z voljo in sposobnostmi, da lahko prispeva več v svojem okolju. Odrasli z dobro razvitimi življenjskimi spretnostmi bo postal »opolnomočen«, zavedal se bo ne le potrebe po preživetju, ampak tudi pomena osebnega razvoja in lastnega dobrega počutja oziroma kondicije.

### Družbeni učinki

Družbe, ki sistematično podpirajo razvoj življenjskih spretnosti svojih državljanov, lahko pričakujejo, da bodo slednji pripravljeni v družbi delovati etično in nenasilno, da bodo našli svojo vlogo v multikulturnih družbah ter bili strpni do kulturnih in drugih razlik, istočasno pa bodo sposobni svoje pravice braniti in se zanje boriti. Na tej točki lahko rečemo, da je koncept projekta LSE do neke mere avantgarden, saj je družbeno kritičen. Uspešna implementacija koncepta LSE je močno odvisna od političnih odločitev glede družbenega vključevanja, saj poteka preko štirih ključnih procesih: aktivacije, ponotranjenja, sodelovanja in povezovanja. Ponudniki izobraževanja odraslih pa imajo nalogo pripravljati pobude in projekte, vključevati ta koncept v njihove načrte poučevanja oziroma med oblikovalci politik ozaveščati o pomenu in pomembnosti tega pristopa.

### Ozaveščenost o trajnostnem razvoju

Življenjske spretnosti so izjemnega pomena na področju trajnostnega razvoja, saj odgovorna in aktivna skrb za okolje in planet postaja vse pomembnejša. Za vključujočo družbo so te vrste preživetvenih človeških spretnosti ključnega pomena. Pregled literature je pokazal, da koncept LSE ustreza področjem vsakdanjega življenja, dela, prostega časa, zdravja ter kulturnega in umetniškega izražanja. Zaključimo lahko, da koncept LSE predstavlja etičen odnos in odgovornost do družbe, okolja in nas samih. To je eden glavnih razlogov, da koncept predvideva pridobivanje potrebnih spretnosti, ki posamezniku omogočajo sorazmerno samostojno življenje in kolektivno življenje v družbi. S tega vidika je koncept LSE širši od koncepta temeljnih spretnosti, saj se osredotoča na več kot le osnovo za preživetje.

### Motivacija za nadaljnje učenje in izobraževanje

Raziskovanje različnih vidikov življenjskih spretnosti daje spodbudne rezultate. Analiza literature in primerov dobre prakse ter orodij kaže, da sta k udeležencu usmerjen pristop pri izobraževanju in odnos izvajalcev do udeležencev ključna elementa predstavljenega koncepta. Izbrane dobre prakse najprej obravnavajo »dejanske aktualne potrebe« udeležencev in le-te uporabijo kot motivacijski

dejavnik za vključevanje odraslih v izobraževalne programe. Z zadovoljevanjem dejanskih aktualnih potreb se odrasli udeleženec programa »naključno« seznani z veliko drugimi vsebinami, katerih cilj je krepiti življenjske spretnosti. Ključni del izbranih dobrih praks je priložnost, da udeleženci soustvarjajo vsebine programov in pripravljajo programe po meri za vsako skupino učečih se odraslih. To dodatno omogoča pozitivne izkušnje, ki so ključne za uspešno učenje in izobraževanje (Javrh, 2011). Izobraževanje za pridobivanje življenjskih spretnostih lahko vpliva na življenja ljudi. Pogosto ljudje ne vidijo, kako bi lahko izobraževanje zadovoljilo njihove potrebe, a bi zagotavljanje življenjskih spretnosti lahko tak odnos do izobraževanja spremenilo. Učenje dejansko lahko spodbuja nove potrebe po izobraževanju: če bi ponudniki prek pristopov življenjskih spretnosti obravnavali dejanske potrebe odraslih udeležencev, bi lahko pri učencih dosegli zaupanje in prepričanje, da je izobraževanje pomemben vir. Na ta način bi lahko zagotavljanje življenjskih spretnosti predstavljalo način za spodbujanje zanimanja potencialnih učečih oseb za izobraževanje odraslih.

Projekt LSE predstavlja celovito pobudo za nadaljnji razvoj teorije o konceptu življenjskih spretnosti ter za uporabo in nadaljnji razvoj dobrih izkušenj v izobraževanju odraslih v prihodnosti.

## Primeri dobrih praks in inovativnih orodij

Projektni partnerji smo prispevali različne primere dobrih praks in inovativnih orodij iz svojih držav, ki so ustrezala skrbno izbranim merilom. V različnih okoljih in okoliščinah se v Evropi že vrsto let razvijajo konkretni pristopi, dobre prakse in orodja, ki imajo možnost in poslanstvo za razvoj življenjskih spretnosti posameznikov. Sistematična analiza primerov, zbranih v okviru projekta, je potrdila, da trdni temelji in dobre izkušnje, po katerih se velja zgledovati, že obstajajo. Poleg tega orodja predstavljajo raznovrstne didaktične pripomočke, ki jih lahko uporabimo pri pristopih poučevanja in učenja. Izbrana orodja vključujejo vse od izobraževalnih filmov, kart in slik do široke palete e-orodij, na voljo pa so za takojšnjo uporabo v praksi. Na ogled so na spletni strani projekta LSE: http://eaea.org/project/life-skills-for-europe-lse/.

Slovenija je v zbirko dobrih praks projekta LSE prispevala tri primere, ki smo jih analizirali in utemeljili kot vzorčne primere uspešnih izobraževalnih pristopov za razvoj življenjskih spretnosti pri odraslih. To so: program Projektno učenje za mlajše odrasle, izobraževalni programi Usposabljanje za življenjsko uspešnost in študijski krožki. V zbirki inovativnih orodij za razvoj življenjskih spretnosti pa so predstavljeni izobraževalni filmi za razvoj temeljnih zmožnosti odraslih.

## Primeri dobrih praks za razvoj življenjskih spretnosti iz Slovenije

### Projektno učenje mlajših odraslih (PUM-O)

*Slika 1: PUM-O Radovljiva – Pravica do razmišljanja*

**Projektno učenje mlajših odraslih (PUM-O)** je neformalen program izobraževanja, ki je zasnovan tako, da mladim, ki so opustili šolanje, pomaga, da se ustvarjalno in aktivno udejstvujejo v družbenem in delovnem življenju, odkrijejo svoje interese in talente in jih motivira, da se vrnejo v šolo. Poleg tega jih tudi ustrezno opremi, da bodo konkurenčnejši na trgu dela, in tako poveča njihovo zaposljivost. Prek individualnega in projektnega dela ter različnih dejavnosti na podlagi interesov, mladi pridobijo motivacijo, samostojnost, nove spretnosti za življenje in delo ter delovne navade, ki obsegajo posameznikovo kondicijo in zaposljivost.

Temeljni cilji **programov PUM-O** (na podlagi celostnega pristopa) obsegajo vključitev mladih v izobraževanje in družbo. Metodologija projekta vključuje zelo prilagodljiv učni načrt, ki se opira na mentorjevo dobro poznavanje družbenega in psihosocialnega konteksta in položaja udeležencev. Ker udeleženci aktivno sodelujejo in sprejemajo odločitve o izvedbi programa, se njihova motivacija za sodelovanje v programu povečuje, kar posledično izboljšuje njihovo motivacijo za učenje in nadaljevanje izobraževanja. Pomemben vidik programa je povezanost z okoljem – v sodelovanju z okoljem PUM-O ustvarja nove – skupnostne prostore učenja, s čemer se udeleženci neposredno vključujejo v okolje. Tako se ustvarjajo priložnosti za njihovo dolgoročno vključenost, saj jih okolje opazi in prepozna kot dejavne. Po drugi strani pa PUM-O prek razširjenega strokovnega tima podpira medsektorsko sodelovanje in s tem omogoča, da je pomoč udeležencem bolj učinkovita.

### Usposabljanje za življenjsko uspešnost (UŽU)

Izobraževalni programi **Usposabljanje za življenjsko uspešnost** se sistematično osredotočajo na pridobivanje temeljnih zmožnosti. Temeljijo na osmih ključnih kompetencah, razvoju splošne pismenosti in razgledanosti ter ponovnem razmisleku o pomenu učenja in izobraževanja s strani odraslih udeležencev, zlasti tistih iz ranljivih ali marginaliziranih skupin (nižje izobraženih, brezposelnih ali tistih, ki niso aktivni na trgu dela oziroma so izključeni iz procesov odločanja na lokalnih ravneh). V didaktičnem smislu so zasnovani tako, da učitelj iz modela programa izbere tisto, kar je najprimernejše, in program prilagodi potrebam udeležencev. Dejanske aktualne potrebe udeležencev so ključnega pomena, kajti s tem, ko s programom naslovimo te potrebe, zagotavljamo tudi motivacijo udeležencev za učenje. Ko uspemo s programom in aktivnim sodelovanjem udeležencev zadovoljiti njihove aktualne potrebe, sprožimo enega najpomembnejših procesov v izobraževanju ranljivih skupin, spremembo izobraževalne izkušnje. To pa neizogibno privede do novih izobraževalnih potreb.

*Slika 2: Primer delavnice v UŽU programu Izzivi podeželja*

Učenje je uspešno, kadar udeleženci aktivno sodelujejo v vseh fazah učenja – od izbire tem do načrtovanja projektov, izvedbe projektov, ter spremljanja in evalvacije učenja. Udeleženci se tako med učnim procesom naučijo sami opredeliti probleme in iskati ustrezne rešitve za težave, s katerimi se soočajo, pri tem pa tudi razmišljajo o sprejetih odločitvah (refleksija). Učitelji jim pri njihovih aktivnostih pomagajo in nudijo individualno pomoč pri razvoju temeljnih zmožnosti.

## Študijski krožki

*Slika 3: Študijski krožek Tišina (Murska Sobota, 2005)*

**Študijski krožki** v Sloveniji so oblika sodelovalnega učenja (doživljanja, povzemanja) z značilno sestavo skupine (heterogena struktura, homogen interes), v kateri se vzpostavi pozitivna soodvisnost odgovornih posameznikov in razvijajo sodelovalne spretnosti. Slovenski model študijskih krožkov je istočasno metoda in orodje za izobraževanje odraslih ter spodbujanje vseživljenjskega učenja v najširšem možnem smislu. Pri krožkih se zasledujeta dva glavna cilja: naučiti se nekaj novega (izobraževalni cilji) in prenesti novo znanje v skupnost (akcijski cilji).

*Slika 4: Študijski krožek v Piranu (Društvo ljubiteljev kulturne in naravne dediščine 'Anbot', 2009)*

Najpomembnejši vidiki metodologije in učnih oblik v študijskih krožkih so: svoboda učečih se odraslih, da se učijo o temah, ki jih izberejo; model, podprt s strani države; in delovanje na lokalni ravni prek mreže različnih ustanov z visoko motiviranimi in dobro usposobljenimi mentorji. Izvedljivi so v kontekstu politik gospodarskega razvoja, ki so osnovani na inovativnem potencialu določenih območij in so utemeljeni in vzdržni v ekonomskem in družbenem okolju, ki se nenehno spreminja. Študijske krožke lahko štejemo za ključne (izobraževalne) akterje, ki prispevajo k razvoju lokalne skupnosti, saj razvijajo in prispevajo spodnje glavne učinke:

- učečim osebam omogočajo, da iščejo, izboljšujejo in si izmenjujejo znanje, spretnosti in vrednote;
- krepijo medosebne odnose;
- širijo težnje in krepijo samozavest;
- odpirajo možnosti za pridobivanje novih znanj in spretnosti;
- krepijo in spodbujajo ustvarjalnost, saj imajo učeče osebe svobodo pri učenju;
- prispevajo k višji kakovosti življenja v lokalnih skupnostih in k večji socialni koheziji.

Študijski krožki štejejo za družbeno inovacijo, saj uresničujejo kolektivna prizadevanja. Z odpiranjem diskurza o tem vprašanju – izobraževanje odraslih se zdi več kot primerno za ta namen – se postavi vprašanje »kaj taki krožki sploh so«. To vprašanje pa se zastavi širši javnosti. Na ta način se v dialog vključijo ne le načrtovalci politik (na kateri koli ravni), ampak tudi javnost. To omogoča inovacije in opredelitev potreb določene teritorialne skupnosti v določenem trenutku.

# Primeri inovativnih orodij za razvoj življenjskih spretnosti iz Slovenije

## Izobraževalni filmi o temeljnih zmožnostih

*Slika 5: Primer brezposelnega moškega iz izobraževalnega filma o temeljni zmožnosti Učenje učenja*

Uporabniku prijazne predstavitve v obliki izobraževalnih filmov o temeljnih zmožnostih prikažejo osnovne informacije o temeljnih zmožnostih v obliki kratkih filmov (en film za eno kompetenco). S primeri iz resničnih življenjskih situacij, kot npr. zgodbe upokojenega para, brezposelnega moškega, mlade priseljenke, mladega osipnika so prikazani konkretni odgovori na dejanske življenjske potrebe posameznikov. Posamezen izobraževalni film se osredotoča predvsem na osebno izkušnjo posameznika in razvoj določene temeljne zmožnosti prek neke vrste spremembe, ki si jo glavni lik prizadeva doseči.

*Slika 6: Primer mlade priseljenke iz izobraževalnega filma o temeljni zmožnosti Sporazumevanje v maternem jeziku*

Izobraževalni filmi so praktična orodja za animiranje in motiviranje udeležencev iz različnih ranljivih skupin. So motivacijske narave in udeležence naslavljajo prek pripovedovalcev, ki se soočajo z vsakdanjimi težavami, ki jih rešijo z učenjem. Osebne zgodbe pripovedovalcev pri udeležencih izobraževanja odraslih povzročijo, da se z njimi poistovetijo, učenje kot dejanje glavnega junaka v videu pa jih napelje k misli: »Tudi sam to zmorem, nekaj moram ukreniti.« Čustveno nabite osebne zgodbe zato učeče osebe napeljejo k odločitvam, da bodo ukrepale. Primer take odločitve je na primer, da bodo obiskali izobraževalne ustanove in si pridobili informacije o učnih programih. Izobraževalni del videa je strukturiran tako, da gledalci vse glavne značilnosti izbrane temeljne kompetence spoznajo na sproščen in duhovit način.

*Uporabnost inovativnega orodja za razvoj življenjskih spretnosti*

Filmi so multimedijska orodja, ki so zlasti uporabna za tiste odrasle, ki se soočajo z večjimi težavami pri pisnih besedilih in zato informacije lažje sprejemajo v obliki videa. Glavna značilnost filmov je, da predstavljajo osebne zgodbe pripovedovalcev, ki so predstavljene tako, da odkrijejo univerzalne in prenosljive zakonitosti, s katerimi se odrasli lahko poistovetijo. Navdušenje pripovedovalcev glede sprememb, ki so se jim zgodile, se prenese na druge učeče osebe. Vsak film vključuje konkretne smernice za prvi korak k razvoju izbrane zmožnosti. Didaktična oblika filma je prilagojena ranljivi skupini odraslih na način,da je izobraževalna vsebina predstavljena na zelo jasen in preprost način. Filme je mogoče uporabljati za samostojno individualno učenje ali kot orodje za skupinsko delo in učenje ter kot vajo za ogrevanje in dvig motiviranosti ali kot povzetek za ponavljanje.

# Viri


Belete, S. (2016). Life skills for the 21st century – do we have what it takes? V *Adult Education and Development, 83*, 50–51. Pridobljeno s https://www.dvv-international.de/adult-education-and-development/editions/aed-832016-skills-and-competencies/columns/life-skills-for-the-21st-century-do-we-have-what-it-takes/ (1. 9. 2017).

Butterwick, S. in Benjamin, A. (2006). The road to employability through personal development: a critical analysis of the silences and ambiguities of the British Columbia (Canada) Life Skills Curriculum. V *Jarvis, P. in Holford, J. (ur.).* International Journal of Lifelong Education*,* 25(1), 75–86.

Citizens' Curriculum Capability Frameworks. Powerpoint presentations. UK: Learning and Work Institute. Pridobljeno s https://www.learningandwork.org.uk/our-work/life-and-society/citizens-curriculum/ (1. 9. 2017).

De Greef, M. (2017). Basic skills for active citizenship. V *Online ELM Magazine*. Pridobljeno s http://www.elmmagazine.eu/articles/basic-skills-for-active-citizenship/ (1. 9. 2017).

Global Evaluation of Life Skills Education Programmes. (2012). New York: UNICEF. Pridobljeno s https://www.unicef.org/evaldatabase/files/UNICEF_GLS_Web.pdf (1. 9. 2017).

Hanemann, U. (2016). Shaping the literacy agenda from a lifelong learning perspective. V *Adult Education and Development, 83*, 14–17. Pridobljeno s https://www.dvv-international.de/en/adult-education-and-development/editions/aed-832016-skills-and-competencies/section-1-agenda-setting/shaping-the-literacy-agenda-from-a-lifelong-learning-perspective/ (1. 9. 2017).

Javrh, P. (2009). *European recommendations on EKS and the impact in their national context: working paper.* WorkPackage 12. Include-ed. Strategies for inclusion and social cohesion in Europe from education. FP6 European Commission (2006-2011). Ljubljana: Slovenian Institute for Adult Education.

Javrh, P. (ur.). (2011). *Obrazi pismenosti: spoznanja o razvoju pismenosti odraslih.* Ljubljana: Andragoški center Republike Slovenije.

Javrh, P. in Kuran, M. (ur.). (2012). Temeljne zmožnosti odraslih: priročnik za učitelje. Ljubljana: Andragoški center Republike Slovenije.

OECD. *The definition and Selection of Key Competencies: Executive Summary*. Paris: OECD.

Popović, K. (2016). Skills and competencies for life and work – magic recipe? V *Adult Education and Development, 83*, 25. Pridobljeno s https://www.dvv-international.de/en/adult-education-and-development/editions/aed-832016-skills-and-competencies/columns/skills-and-competencies-for-life-and-work-magic-recipe/ (1. 9. 2017).

Raziskava spretnosti odraslih: vodnik za bralca. (2015). Paris: OECD. Pridobljeno s https://www.oecd.org/skills/piaac/The_Survey%20_of_Adult_Skills_Reader's_companion_Second_Edition.pdf (1. 9. 2017).

Report of the Inter-Agency Working Group on Life Skills in EFA. (2004). Paris: UNESCO.

Skills for Life – Skills for Work. (2014). The Post-2015 Agenda. Report. Hamburg: UNESCO: Institute for Lifelong Learning, International Council for Adult Education (ICAE).

Slovensko ogrodje kvalifikacij. (2013). Izvirnik: Logaj, V. et al. (2013). *Referencing the Slovenian Qualifications Framework to the European* Qualifications Framework for Lifelong Learning and the Qualifications Framework for the European Higher Education Area. Final Report. Ljubljana: Center RS za poklicno izobraževanje. Pridobljeno s http://www.nok.si/assets/PDF/Slovensko-ogrodje-kvaliifikacij/EN/Slovenian-EQF-referencing-report-24-5-2013.pdf (1. 9. 2017).

The 3rd Global Report on Adult Learning and Education. (2016). Hamburg: UNESCO Institute for Lifelong Learning. Pridobljeno s http://uil.unesco.org/system/files/grale-3.pdf (1. 9. 2017).

Youth and skills: Putting education to work. Education for All. (2012). Global Monitoring report. France: UNESCO. Pridobljeno s http://unesdoc.unesco.org/images/0021/002180/218003e.pdf (1. 9. 2017).